

Husayn og Al Nashiri gegn Póllandi

Dómur frá 24. júlí 2014

Mál nr. 7511/13 og 28761/11

3. gr. Bann við pyndingum

5. gr. Réttur til frelsis og mannhelgi

6. gr. Réttur til réttlátrar málsmeðferðar fyrir dómi

13. gr. Réttur til raunhæfs úrræðis til að leita réttar síns

38. gr. Skoðun máls

46. gr. Bindandi áhrif dóma og fullnusta þeirra

1. gr. 6. viðauka. Afnám dauðarefsingar

Ólöglegir fangaflutningar. Lögsaga. Ábyrgð á aðgerðum bandarísku leynipjónustunnar.

1. Málsatvik

Kærandi annars málsins er Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, einnig nefndur Abu Zubaydah, ríkisfangslaus Palestínumaður. Kærandi hins málsins er Abd Al Rahim Hussayn Muhammad Al Nashiri, sádi-arabískur ríkisborgari af jemenskum uppruna.

Báðir kærendur kváðust hafa sætt ólögmætum fangaflutningi (e. *extraordinary rendition*) af hálfu bandarísku leynipjónustunnar (CIA) þ.e.a.s. handtöku og flutningi án dóms og laga til yfirheyrslu í leynilegu fangelsi í Póllandi með vitund pólskra yfirvalda. Hefðu þeir komið til Póllands með sama fangaflutningaflugi í desember 2002 og verið í haldi á varðhaldsstöð sem bandaríska leynipjónustan starfrækti. Þar hefðu þeir sætt svokallaðri hertri yfirheyrslutækni og óheimiluðum yfirheyrsluáðferðum, þ. á m. sviðsettum aftökum, langvarandi óþægilegum líkamsstillingum og hótunum um að fjölskyldumeðlimir þeirra yrðu teknir höndum og látnir sæta illri meðferð. Þeir hefðu síðar verið fluttir með leynd frá Póllandi með fangaflutningaflugi og loks verið fluttir til flotastöðvar Bandaríkjanna við Guantanamoflóa.

Árið 2011 var Al Nashiri ákærður fyrir bandarískri herforingjanefnd og borinn sökum sem dauðarefsing lá við. Herforingjanefndirnar voru settar á fót í mars 2002 í því skyni að rétta yfir „vissum útlendingum í stríðinu gegn hryðjuverkum“. Dómendur voru allir yfirmenn í her Bandaríkjanna. Reglur nefndanna útilokuðu engin sönnunargögn, ekki heldur sönnunargögn fengin með pyndingum, ef skynsamlegt mætti telja að þau hefðu sönnunargildi. Þann 29. júní 2006 úrskurðaði Hæstiréttur Bandaríkjanna að herforingjanefndina skorti valdheimildir til málsmeðferðar og að fyrirkomulagið hefði brotið gegn bandarískum lögum auk sameiginlegrar 3. gr. Genfarsáttmálanna.

Um kringumstæður fangaflutnings kærenda hefur verið fjallað í ýmsum skýrslum og rannsóknnum, þ. á m. á vegum þings Evrópuráðsins. Í bandarískri skýrslu frá 2004, sem þarlend yfirvöld létu af hendi í mikið breyttri mynd árið 2009, kom fram að kærendur hefðu fallið í flokk svokallaðra mikilvægra fanga sem hertri yfirheyrslutækni var beitt gegn, m.a. vatnsbrettistækni, innilokun í kassa, veggjarstöðu og öðrum óþægilegum líkamsstillingum.

Pólsk sakamálarannsókn á leynilegum fangelsum bandarísku leynipjónustunnar á pólsku yfirráðasvæði hófst í mars 2008 og stóð enn þegar dómur þessi var kveðinn upp.

2. Meðferð málsins hjá Mannréttindadómstólnum

Niðurstaða

Um 38. gr.: Pólska ríkið hafði neitað á grundvelli þagnarskyldu og yfirstandandi sakamálarannsóknar að verða við ítrekuðum beiðnum dómstólsins um skjallæg sönnunargögn. Dómstóllinn hafði lagt þagnarskyldu á greinargerðir aðila og fjallað sérstaklega fyrir luktum dyrum um sönnunargögn. Hann féllst ekki á þá skoðun ríkisins að réttarfarsreglur

dómstólsins tryggðu ekki næga leynd. Reglur réttarins væru ekki eingöngu innanhússreglur, heldur stöfuðu þær frá valdi dómstólsins samkvæmt d-lið 25. gr. sáttmálans til að samþykkja eigin reglur um framkvæmd málsmeðferðar. Þótt ekki hefðu verið settar ítarlegar reglur meðferð trúnaðarmála og annarra viðkvæmra upplýsinga, hefði hann komið sér upp verklagsreglum og skilvirkri framkvæmd um meðferð mjög viðkvæmra upplýsinga og þjóðaröryggismála. Væri hann vel í stakk búinn til að takast á viðunandi hátt á við hvers kyns áhyggjur um meðferð trúnaðargagna og gæti aðlagð fyrirkomulag sitt aðstæðum hvers máls. Ekki gæti ríkið heldur réttlætt synjun sína á beiðnum dómstólsins með því að bera fyrir sig innlend lög eða lagalegar hindranir. Það var því einróma niðurstaða dómstólsins að ríkið hefði hindrað störf dómstólsins og þar með brotið gegn 38. gr. sáttmálans.

Sönnun málsatvika: Með tilliti til fyrirliggjandi gagna, m.a. vitnisburðar sérfræðinga og vitna auk alþjóðlegra rannsókna og skýrslna, taldi dómstóllinn hafið yfir skynsamlegan vafa að kærendur hefðu verið fluttir til Póllands með fangaflutningavél bandarísku leyniþjónustunnar þann 5. desember 2002, verið í haldi á varðhaldsstöð á vegum hennar, látnir þar sæta óheimilaðri yfirheyrslutækni og síðan verið fluttir frá Póllandi með fangaflutningavélum leyniþjónustunnar, annar í júní og hinn í september 2003.

Einnig hefði pólska ríkinu hefði verið kunnugt um eðli og tilgang umsvifa bandarísku leyniþjónustunnar á yfirráðasvæði sínu á þeim tíma sem máli skipti. Pólland hefði átt í samstarfi um undirbúning umsvifa leyniþjónustunnar á yfirráðasvæði sínu með því að heimila umferð hennar um lofthelgi sína og flugvöll, tekið þátt í að leyna ferðum fangaflutningavéla og sjá fyrir aðföngum og þjónustu, þ. á m. sérstökum öryggisráðstöfunum, landflutningum leyniþjónustunnar á föngum og hefði lagt til aðstöðu fyrir leynilegu varðhaldsstöðina. Með tilliti til hinnar útbreiddu almennu vitneskju um illa meðferð á meintum hryðjuverkamönnum í haldi bandarískra yfirvalda hefði ríkið mátt vita að með því að gera bandarísku leyniþjónustunni kleift að hafa slíka menn í haldi á yfirráðasvæði sínu hefði það stofnað þeim í alvarlega hættu á meðferð sem bryti gegn sáttmálanum.

Um 3. gr.: (a) Réttarfarshliðin – Rannsókn pólskra yfirvalda hófst ekki fyrr en í mars 2008, um sex árum eftir fangavist og illa meðferð kærenda, þrátt fyrir vitneskju pólskra yfirvalda um eðli og tilgang umsvifa leyniþjónustunnar á yfirráðasvæði sínu á tímabilinu frá desember 2002 til september 2003. Á þeim tíma hefðu pólsk yfirvöld ekkert gert til að koma í veg fyrir umsvifin, hvað þá að spyrja út í hvort þau samrýmdust landslögum og alþjóðlegum skuldbindingum ríkisins. Meira en sex árum síðar stæði rannsóknin – á hendur óþekktum aðilum – enn yfir og engin opinber staðfesting lægi fyrir um að kærur hefðu verið lagðar fram. Skýringin gæti engin önnur verið en sú að til stæði að umsvifin yrðu áfram leyndarmál sem leyniþjónustur Bandaríkjanna og Póllands sætu einar að.

Mikilvægi og sérstakur alvarleiki þessara mála hefði krafist þess að almenningur gæti fylgst grannt með rannsókninni. Það að tryggja að þeir sem hefðu staðið að hinum meintu lögbrotum væru dregnir til tilhlýðilegrar ábyrgðar skipti máli til að viðhalda trausti á að stofnanir pólska ríkisins hlítu reglum réttarríkisins. Pólskur almenningur hefði og lögmæta hagsmuni af upplýsingum um rannsóknina og niðurstöður hennar. Málið varpaði einnig ljósi á vandamál við lýðræðislegt eftirlit með leyniþjónustum og þörfina á öryggisráðstöfunum, bæði að lögum og í framkvæmd, gegn brotum leyniþjónusta á sáttmálatryggðum réttindum. Kringumstæður málsins vektu áhyggjur um hvort lögskipan Póllands uppfyllti þær kröfur.

Í ljósi alls þessa taldi dómstóllinn einróma að málsmeðferðin hefði ekki staðist kröfur um tafarlausa, ítarlega og skilvirka rannsókn í skilningi 3. gr. sáttmálans.

(b) Efnislega hliðin – Meðferðin sem kærendur hefðu sætt meðan þeir voru í haldi í Póllandi teldist pyndingar. Vissulega hefðu yfirheyrslurnar og ill meðferð kærenda á varðhaldsstöðinni verið alfarið á hendi bandarísku leyniþjónustunnar og ólíklegt að pólsk yfirvöld hefðu orðið vitni að eða vitað nákvæmlega hvað fór fram innan stöðvarinnar. Hins vegar hefði Póllandi borið samkvæmt 1. gr. sáttmálans ásamt 3. gr. hans að gera ráðstafanir til að tryggja að einstaklingar innan lögsögu þess sættu hvorki pyndingum né ómannlegri eða

vanvirðandi meðferð eða refsingu. Pólland hefði greitt fyrir öllu ferlinu, skapað aðstæðurnar sem gerðu það mögulegt og enga tilraun gert til að koma í veg fyrir það. Pólska ríkið hefði veitt þegjandi samþykki sitt og lokað augunum fyrir fangaflutningaáætlun leynipjónustunnar. Því yrði að telja ríkið ábyrgt á brotunum sem voru framin gegn réttindum kæranda á pólsku yfirráðasvæði.

Enn fremur hefði ríkinu verið kunnugt um flutning kæranda inn á yfirráðasvæði sitt og burt þaðan aftur með ólögmætum fangaflutningum. Með því að gera CIA kleift að flytja fangana til annarra leynilegra varðhaldsstöðva hefðu pólsk yfirvöld gert þá berskjaldaða fyrir fyrirsjáanlegri og alvarlegri hættu á frekari illri meðferð og fangelsisaðstæðum sem brytu gegn 3. gr. sáttmálans. Dómstóllinn taldi því einróma brotið gegn 3. gr. sáttmálans.

Um 5. gr.: Dómstóllinn taldi leynilegt varðhald meintra hryðjuverkamanna grundvallareinkenni fangaflutningaáætlunar bandarísku leynipjónustunnar. Flutningarnir hefðu að miklu leyti verið háðir samstarfi, aðstoð og virkri þátttöku þeirra landa sem veittu Bandaríkjunum aðgang að lofthelgi sinni, flugvöllum og húsakosti. Samvinnan og aðstoðin við að aðlaga húsnæði þörfum leynipjónustunnar, tryggja öryggi og sjá um aðdrætti hefði verið nauðsynleg forsenda þess að hún gæti starfrækt leynifangelsin. Sú niðurstaða um 3. gr. sáttmálans að með því að gera leynipjónustunni kleift að flytja kærundur í leynifangelsi utan Póllands hefði þeim verið stofnað í fyrirsjáanlega og alvarlega hættu á skilyrðum sem brytu gegn sáttmálanum ætti einnig við um 5. gr. hans. Pólland bæri þannig ábyrgð bæði hvað snerti fangavist kæranda á yfirráðasvæði ríkisins og flutning þeirra frá Póllandi. Taldi því dómstóllinn einróma brotið gegn 5. gr. sáttmálans.

Um 1. mgr. 6. gr.: Þegar kærandi var fluttur frá Póllandi var raunveruleg hætta á að réttarhaldið yfir honum fyrir bandarísku herforingjanefndinni fæli í sér hróplega synjun réttlætis. Í fyrsta lagi veitti herforingjanefndin engar tryggingar fyrir að hún væri óvilhöll eða sjálfstæð, eins og dómaframkvæmd dómstólsins krefðist af „dómstól“. Í öðru lagi skorti hana lögmæti að bandarískum lögum og þjóðarétti. Í þriðja lagi væru nægjanlegar líkur á að gögn fengin með pyndingum yrðu leyfð sem sönnunargögn gegn meintum hryðjuverkamönnum. Pólskum yfirvöldum hlyti að hafa verið kunnugt á sínum tíma að yfir grunuðum hryðjuverkamönnum yrði réttað fyrir herforingjanefndinni og um kringumstæðurnar sem hefðu leitt til þess að alvarlegar áhyggjur af henni hefðu verið látnar í ljós víða um heim, sér í lagi í ályktun þings Evrópuráðsins frá 26. júní 2003. Það var því einróma niðurstaða dómstólsins að með samvinnu sinni og aðstoð við flutning kæranda af yfirráðasvæði sínu þrátt fyrir raunverulega og fyrirsjáanlega hættu á hróplegri synjun réttlætis hefði Pólland bakað sér ábyrgð samkvæmt 1. mgr. 6. gr. sáttmálans.

Um 2. og 3. gr. í tengslum við 1. gr. 6. viðauka (Al Nashiri):

Þegar Al Nashiri var fluttur frá Póllandi var veruleg og fyrirsjáanleg hætta á að hann yrði látinn sæta dauðarefsingu í kjölfar réttarhaldsins fyrir herforingjanefndinni. Með tilliti til þess að hann hefði verið ákærður 20. apríl 2011 fyrir brot sem dauðarefsing lægi við hefði sú hætta ekki minnkað. Var því einróma talið brotið gegn þessum greinum.

Um aðrar greinar: Það var einnig einróma niðurstaða dómstólsins að brotið hefði verið gegn 8. gr. sáttmálans, enda hefði skerðing réttar kæranda til virðingar fyrir friðhelgi einkalífs síns og fjölskyldu hvorki samrýmst lögum né átt sér nokkra réttlætingu. Einnig hefði verið brotið gegn 13. gr. í tengslum við 3. gr., enda hefði sakamálarannsókninni verið ábótavant og kærundur því verið sviptir raunhæfu úrræði.

Um 46. gr. í tilviki Al Nashiri: Til að hlíta skuldbindingum sínum samkvæmt 2. og 3. gr. sáttmálans ásamt 1. gr. 6. viðauka hans var Póllandi gert að reyna eins fljótt og unnt væri að eyða hættu á að kærandinn Al Nashiri yrði látinn sæta dauðarefsingu með því leita eftir því við bandarísk yfirvöld að þau fullvissi sig um að henni verði ekki beitt.

Á grundvelli 41. gr. sáttmálans voru kærendum dæmdar 100.000 evrur hvorum í miskabætur.